

недбало, неухважно. Таких дітей не можна підганяти, навпаки, треба стримувати їх, стимулювати працювати без поспіху, уважно і вдумливо.

Отже, обов'язковою умовою успіху в керівництві приготуванням дітьми домашніх завдань є всебічна і різнорівнева підготовка вихователя. В контакт з учителем, у співдружності з іншими педагогами навчального закладу можна подолати всі можливі труднощі.

Додаток 1

Зошит взаємозв'язку вчителя і вихователя

Дата	Предмет	Д/з	Інд. завд (слабші і сильніші учні)	Корекцій на робота	Примітка вчителя щодо особливостей д/з	Рекомендована наочність	Примітка вихователя (у кого з дітей виникли труднощі, особливості виконання)

Література:

1. Анцибор М.М. Особенности организации педагогического процесса в начальных классах с продленным днем. – Москва, 1990.
2. Белова Н.И. Специальная сурдопедагогика. – М.: Просвещение, 1985.
3. Боскис Р.М. Учителю о детях с нарушениями слуха. – М.: Просвещение, 1987.
4. Вержиховська О.М. та ін.. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку. – Кам'янець-Подільський, 2013.
5. Древелов, Хорст и др. Домашние задания. Перевод с нем. – М., 1989.
6. Огородников Л.Ф. Учебно-воспитательная работа в группах продленного дня (1 – 4 кл.). – М. [б. в.], 1989.
7. Інтернет-джерела.

УДК 376 – 056.26 – 056. 36

Конончук І. Ю.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З КОМПЛЕКСНИМИ ВАДАМИ

Зростання кількості дітей з комплексними відхиленнями в розвитку змушує шукати нові методи організації навчального процесу, що забезпечать оптимальний розвиток пізнавальної сфери, зокрема, уваги, пам'яті, мислення та мовлення. У статті описано підходи до навчально – виховного процесу у навчанні молодших школярів з порушенням слуху та затримкою психічного розвитку.

Ключові слова: діти з вадами слуху та ЗПР, навчання дітей з комплексними вадами, диференційований підхід.

Конончук І. Ю.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С КОМПЛЕКСНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ

Увеличение количества детей с комплексными нарушениями в развитии заставляет искать новые методы организации учебного процесса, обеспечивающие оптимальное развитие познавательной сферы, в частности, внимания, памяти, мышления и речи. В статье описано подходы к учебно - воспитательному процессу в обучении младших школьников с нарушением слуха и задержкой психического развития.

Ключевые слова: дети с недостатками слуха и ЗПР, обучение детей с комплексными нарушениями, дифференцированный подход.

Iryna Kononchuk

DIFFERENTIATED APPROACH IN TEACHING YOUNGER STUDENTS WITH COMPLEX DISABILITIES

The growing number of children with complex developmental disabilities compel to seek new methods of educational process that will ensure optimal development of cognitive sphere, including attention, memory, thinking and speaking. The combination of auditory deprivation and mental retardation is a complex and multifaceted phenomenon. In this combination each defect retains its own characteristics, but it is not a simple summation of symptoms, it is a new complex structure of the defect. During the study of the peculiarities of educational process in teaching younger students with complex disabilities it was investigated that the teaching process with such category of students has correctional and developmental impact on a child with hearing impairment and developmental delay in condition of providing the differentiated approach.

This article describes a differentiated approach to educational process in teaching younger students with hearing impairment and developmental delay. In particular, this is the formation of subject based speech, bilingual education, extended use of finger alphabet, permanent use of visual guides, work with subject thematic dictionaries, use and creating of special role-playing and speech situations, a simplified learning of each topic, repetition of speech material, non-verbal educational games. The studying of cognitive processes of children, developing of learning programs for primary school children with hearing impairment and mental retardation may be perspective directions of work.

Keywords: children with hearing impairments and MR, teaching children with complex disabilities, differentiated approach.

Стратегією українського суспільства на сучасному етапі є рівний доступ молодих людей до повноцінної якісної освіти відповідно до їх інтересів і уподобань, незалежно від матеріального достатку сім'ї, місця проживання, національної приналежності або стану здоров'я.

Основна мета спеціальної освіти - забезпечення доступу до якісної освіти дітей з обмеженими можливостями, формування комунікативної компетенції для їх максимальної адаптації та повноцінної інтеграції в суспільство.

Сьогодні в центрі уваги - учень, його особистість, неповторний внутрішній світ. Тому основна мета сучасного вчителя - вибрати методи і форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку і корекції особистості учнів з обмеженими можливостями здоров'я.

Даний напрям є особливо важливим при створенні умов для навчання, виховання та корекції розвитку дітей з комплексними вадами, що мають порушення слуху та затримку психічного розвитку.

Розвиток спеціальної освіти в Україні в даний час невтомно забезпечують десятки науковців у галузі корекційної педагогіки, але більшість їх досліджень

спрямовані на корекцію розвитку дитини з однією вадою. Хоча зростаюча увага до проблеми навчання дітей зі складними порушеннями розвитку є однією з тенденцій сучасної спеціальної педагогіки. Вона має історичний шлях розвитку, що дає підстави, спираючись на певні здобутки, продовжити актуальні дослідження в цьому напрямі.

Над даною проблемою працюють науковці з початку 70 – х років минулого століття за ініціативою Т. А. Власової та С. О. Зикова [1; с. 46]. М. Ф. Титова і Л. С. Тамощюнене вивчали психолого – педагогічні особливості глухих учнів 1-2 допоміжних класів. Дослідження Г. П. Бертинь, М. С. Певзнер, Т. В. Розанової, Н. В. Яшкової свідчать, що етіопатогенез, за умови поєднання вади слуху та інтелекту, є складним і різноаспектним: у глухих дітей зі зниженим рівнем інтелектуального розвитку спостерігається поєднання різних рівнів порушень розвитку мовлення, пізнавальних процесів і практичної діяльності. Таке поєднання призводить до специфічного психічного розвитку і труднощів у навчанні. На основі вивчення складу учнів допоміжних класів були розроблені програми та методичні рекомендації для їх навчання у 1- 4 класах для глухих.

Поєднання слухової депривації із затримкою психічного розвитку - явище складне і багатопланове. У такому поєднанні кожен дефект зберігає свої особливості, але відбувається не просте підсумовування симптомів, а виникає нова складна структура дефекту. Оскільки виявити затримку психічного розвитку у дітей з вадами слуху до навчання в школі важко, то такі учні часто навчають не в допоміжних, а загальноосвітніх класах шкіл для глухих дітей. Саме перед вчителями цих шкіл виникають проблеми, як навчати учнів з комплексними вадами і глухих дітей в умовах одного класу, які методики застосовувати, щоб забезпечити максимальний розвиток пізнавальних процесів учнів обох груп.

Метою написання статті є показ особливостей здійснення диференційованого підходу у навчально – виховному процесі для дітей з комплексними вадами.

На основі аналізу літературних джерел та узагальненого педагогічного досвіду роботи було розроблено відповідні підходи до навчально–виховного процесу у такому класі.

Формування мовлення на предметно–практичній основі. Перед педагогами постало проблемне завдання: як переконати дитину користуватися словесним мовленням, якщо до цього часу такої потреби у неї не виникало.

Принцип формування мовлення на предметно – практичній основі є провідним у навчанні всіх глухих дітей. Для групи учні з комплексними вадами застосування цього принципу означало засвоєння початкових уявлень про словесне мовлення, накопичення дієслівно–предметного словникового запасу.

У зв'язку з цим на першому місці у навчанні глухих дітей з ЗПР став принцип формування мовлення на діяльнісній основі. На уроках і в позаурочний час учні займались певним видом роботи. Для спільної діяльності педагога і учнів необхідне спілкування. Тому всі види діяльності дітей супроводжувались використанням табличок з записаними на них словами та фразами або жестів з подальшим застосуванням табличок, що були потрібні дитині в той момент. Це були прохання, запитання. Коли вчитель помічав потребу учня щось запитати, взяти, то діставав табличку з необхідним записом або підказував відповідний жест. Поступово всі учні зрозуміли, що без мовлення перебування в школі неможливе:

поки не запиташ, не скажеш, не зможеш продовжити роботу, отримати необхідні матеріали та інструменти. Цей принцип застосовувався не тільки в навчальній діяльності, але й під час виконання режимних моментів в школі. Кожний вид діяльності завершується звітуванням про виконану працю («Я намалював», «Я прочитала», «Я з'їв суп.»), що формує у глухих школярів навичку планування своєї діяльності і розвиває словесне мовлення.

Білінгвальне навчання. Білінгвальний підхід передбачає рівноправне використання словесного та жестового мовлення як засобів навчання, це процес організації та стимулювання активної навчально-пізнавальної діяльності глухих учнів, спрямованої на оволодіння знаннями, вміннями і навичками, розвиток творчих здібностей, світогляду, морально-етичних поглядів та переконань засобами поєднання словесного та жестового мовлення. Білінгвальне навчання організовується за принципами індивідуалізації та диференціації, права вибору засобів та форм поєднання словесного та жестового мовлення.

Щоб навчати глуху дитину словесному мовленню, потрібно спиратися на наявні комунікативні навички. На момент вступу до школи діти з комплексними вадами даного класу не володіли словесним мовленням, бо глухота у поєднанні з ЗПР позбавляє дитину можливості самостійно опанувати мовлення. У спілкуванні таких дітей з оточуючими спостерігалось застосування декількох примітивних жестів. Початкові комунікативні навички формувалися на основі засвоєння жестів на позначення дій, серед яких: «дати», «їсти», «пити», «спати», «сидіти», «говорити», «малювати». Після засвоєння змісту конкретного жесту дається його словесне позначення, яке вивчається шляхом багаторазового повторення у усно-дактильній формі.

Подовжене користування дактильною азбукою. Паралельно з формуванням елементарних жестових понять йде вивчення дактильної абетки як засобу спілкування і головного способу засвоєння звуко-буквеної будови слів. З метою закріплення вивчених дактилем була організована робота з розрізною абеткою, проводилися дидактичні ігри («Впізнай своє ім'я», «Вертоліна», «Що зникло?»), спеціальні вправи для тренування засвоєння мовного матеріалу. Однак, учні відчували значні труднощі у запам'ятовуванні буквеного складу слів, пропускали, переставляли слова і букви, змішували частини різних слів. Через це дактилювання використовувалося більш тривалий час у порівнянні з глухими дітьми без ЗПР в якості опори для вивчення, збереження та закріплення звуко-буквеного складу слів при відтворенні мовленнєвого матеріалу, формуванні фразового мовлення.

Постійне використання наочності. Використання наочності сприяє розвитку уяви, яскравому фіксуванню і тривалому збереженню в пам'яті навчального матеріалу, стимулює пізнавальний інтерес до предмету, що вивчається. Дуже важливо, щоб наочні посібники були різноманітні.

Під час вивчення окремих тем неможливо обійтись без мультимедійних презентацій або уривків кінофільмів, оскільки іноді дуже важко пояснити програмовий матеріал за допомогою нових слів і жестів або зобразити його на дошці. Демонстрація мультимедійних презентацій дає можливість дібрати потрібний мовленнєвий матеріал, що відповідає рівню знань учнів з комплексними вадами, і показати реальне зображення явища або процесу, що вивчається на

уроці. Учні з задоволенням працюють на уроках, де використовуються завдання на комп'ютері.

Робота з предметними тематичними словниками. Найважливіше завдання початкового навчання у школі для глухих дітей - це оволодіння мовленням, яке є основою розумового розвитку дитини, передумовою її повноцінного спілкування з оточуючими.

Для виконання цього завдання разом з вихователями та батьками на початку підготовчого класу почали виготовляти тематичні словники. Діти приймали у цьому процесі посильну участь: шукали необхідні малюнки, вирізали їх та клеїли, а потім з цікавістю користувалися ними, бо самі їх робили.

Діти користуються словниками під керівництвом вчителів, вихователів і самостійно. Це своєрідний «острівок» допомоги, в якому кожна дитина чудово орієнтується. При потребі висловити свою думку, звернутися з проханням, побажанням до педагогів або однокласників, під час написання самостійних і контрольних робіт учні швидко віднаходять потрібний мовленнєвий матеріал. При роботі з тематичними словниками значна увага приділяється навчання дітей мовленнєвій практиці, вмінню орієнтуватись ними в різних життєвих ситуаціях.

Використання і створення спеціальних ігрових і мовленнєвих ситуацій. Якщо в нормі дитина накопичує достатній для спілкування запас слів без спеціального пояснення, то діти з вадами слуху потребують спеціального розкриття значень навіть елементарних слів. На початку підготовчого класу учні з комплексними вадами не могли назвати таких предметів, як чашка, ложка, стіл, стілець, а іноді і свого імені. Словесне пояснення значення цих слів неможливе, словниковий запас обмежений, знайомі слова мають неточні значення. Тому для збагачення словникового запасу потрібно створювати і використовувати життєві ситуації для розуміння учнями конкретного змісту слова або фрази. Наприклад, на уроці розвитку мовлення під час опису погоди учні записали в графу «Опади» слово «дощ». Насправді, надворі була сильна злива. Реальна ситуація допомогла швидко зрозуміти відмінність значень слів «дощ» і «злива», а деякі учні ще й помітили схожість зі знайомим словом «слива». Ці природні ситуації досить прості, але водночас надзвичайно ефективні для формування усного мовлення глухих школярів.

Важливе значення для опанування мовленням відіграє застосування ігрових прийомів. У процесі навчально-виховної роботи використовуються дидактичні та сюжетно-рольові ігри. Цінність їх полягає в тому, що діти легше і краще засвоюють матеріал, тому що опосередковано запам'ятовують потрібні слова і фрази. Дидактичні ігри, окрім розв'язання пізнавальних завдань, забезпечують і розвиток мислення, уваги, мовлення. Наприклад, для збагачення словникового запасу на початку уроку застосовувалися мовленнєві лото і доміно відповідно до теми уроку.

Під час проведення сюжетно-рольових ігор («Ідемо в гості», «Будемо пасажирками», «Сталася пожежа», «У театрі» і інших) під керівництвом вчителя відпрацьовувались репліки для побудови діалогів між учасниками, самі діалоги, правила поведінки в певних ситуаціях.

Спрощене вивчення кожної теми. Враховуючи повільний темп вивчення програмового матеріалу, труднощі учнів у засвоєнні мовленнєвого матеріалу, виникла потреба відводити більше часу для проходження кожної навчальної теми.

Для цього визнано доцільним зменшити об'єм тем на первинному етапі. З цією метою проведені наступні заходи: диференціювання навчального матеріалу з урахуванням можливостей учнів; дозування обсягу мовленнєвого матеріалу до кожної теми з урахуванням ступеня новизни й доступності граматичних конструкцій для кожного учня, тобто зменшення обсягу пропонованого на уроках мовленнєвого матеріалу за принципом скорочення всередині кожної теми; конкретизація навчального матеріалу, широко застосовуючи засоби наочності (наочні посібники, наочний показ, демонстрація дій з предметами).

Багаторазове повторення мовленнєвого матеріалу. Щоб учні з комплексними вадами засвоїли навчальний матеріал, їм потрібно на багато більше повторень його у порівнянні зі звичайними глухими дітьми. Тому розробляється план вивчення слів і фраз з кожною дитиною на уроках і в позаурочний час. Для цього на уроках використовуються вільні хвилинки для багаторазового повторення потрібних слів, а у позаурочний час здійснюється ціленаправлене збагачення словникового запасу з контролюванням педагогами та батьками. Засвоєнню слів сприяє дотримання мовленнєвого режиму, коли одні й ті ж слова вживаються постійно в подібних ситуаціях.

Розвиваючі ігри на невербальній основі. Для розвитку мислення учнів з комплексними вадами було виготовлено ігри-головоломки, розвиваючі ігри і придбано різноманітні пазли. Одними з перших були зроблені ігри «Склади візерунок» і «Склади квадрат» за методикою Б.П.Нікітіна.

Для розвитку пам'яті ми постійно грали з учнями у настільну гру «Меморі», яку виготовили самостійно. Вона складається з парних малюнків, які розкладаються на столі врозкид. Малюнки були підібрані тематично. Завданням гри є зібрання пар картинок: у кого більше, той і виграє.

Широко використовуються у роботі з дітьми з порушеннями слуху та затримкою психічного розвитку конструктори (будівельні, механічні), різні за складністю пазли, мозаїки.

У *корекційно-виховній роботі* диференційований підхід набуває важливого значення під час проведення індивідуальних занять з розвитку слухо–зоро–тактильного сприймання та формування вимови. Диференціація програмового матеріалу, зменшення об'єму тем, що вивчаються, здійснюється відповідно до рівня пізнавальних можливостей школярів.

На заняттях використовували комп'ютерні слухо–мовленнєві тренажери «Видима мова», «Світ звуків», «Живий звук», що розширюють сенсорну базу для сприймання звуків оточуючого світу та орієнтування в ньому, сприяють розвитку усного мовлення дітей з вадами слуху та подолання труднощів у вимові звуків. Широкий вибір вправ цих програм забезпечують диференційований підхід у роботі над усуненням призвуків, злиттям мовлення, словесним наголосом.

У процесі виховної роботи виділяються позитивні сторони та якості особистості дитини, щоб будувати подальший виховний вплив, розвиваючи необхідні риси характеру, формуючі відповідні навички та звички. Оскільки всі учні мають різні особливості, то і робота з ними побудована на засадах індивідуалізації та диференціації. У плані корекційної роботи на семестр вихователі класу розробляють диференційовані шляхи формування навичок та звичок різних напрямків. Протягом семестру завдання уточнюються та

доповнюються, а в кінці – роблять висновки, що вдалося, які помилки, і планують роботу на наступний семестр.

Отже, застосування цих підходів до організації навчально – виховного процесу у класі, де спільно навчаються школярі з порушенням слуху та з комплексними вадами, обумовлене специфікою організації, змісту, вибору методів роботи з даною категорією школярів і сприяє, як доводить педагогічний досвід, корекції розвитку учнів з комплексними вадами.

Стаття не претендує на повноту охоплення проблеми. Перспективними напрямами роботи можуть бути вивчення розвитку пізнавальних процесів у дітей, розробка навчальних програм для молодших школярів з порушенням слуху та ЗПР.

Література:

1. Зыков, С.А. Методика обучения глухих детей языку [Текст] / С.А.Зыков; учеб. пособие для студентов дефектол. фак. пед. институтов. – М.: Просвещение, 1977. – 200 с.
2. Миронова, С.П. Олігофренопедагогіка [Текст] / С.П. Миронова. Компактний навчальний курс. — Кам'янець Подільський: Кам'янець Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. — 204 с.
3. Психолого – педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху та інтелекту / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: ТОВ «Поліпром», 2007. – 171 с.
4. Речицкая, Е.Г. Коррекционная работа по развитию познавательной сферы глухих учащихся с задержкой психического развития [Текст] / Е.Г. Речицкая, Т.К. Гущина. – М.: Владос, 2012. – 128 с.

УДК: 376.33:373.2/372.48

Гуменюк І. В.

АМПЛІФІКАЦІЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОТОЧУЮЧОГО СВІТУ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ І ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті подано обґрунтування необхідності використання ампліфікації психічного розвитку малюка та її переваги над акселерацією. Окреслено способи пізнання дитиною оточуючого світу та роль батьків і педагога в реалізації вікових можливостей маленької дитини, забезпечення повноцінного розвитку особистості дитини шляхом використання інтегрованих занять.

Розкрито питання, як за допомогою інтегрованих занять досягти компромісу між рухомою природою малюка і педагогічним процесом отримання нових знань.

Ключові слова: ампліфікація психічного розвитку, види занять, інтегровані заняття.

Гуменюк І. В.

АМПЛИФИКАЦИЯ РАЗВИТИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМЫ ИНТЕГРИРОВАННЫХ ЗАНЯТИЙ И ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье подано обоснование необходимости и использования амплификации психического развития малыша и её преимущества над акселерацией. Очерчены способы познания ребенком окружающего мира, а также роль родителей и педагога в реализации